

fyziky, by se jak Fichteho metafyzika, tak zejména jeho fenomenologie – rozumí se v podání Jankeho – mohly zdát dosti optimistické, vždyť vše – hlavně jáství – se rehabilituje (46, 417) před tvář absolutního božstva jako jeho obraz,¹⁷ ale ve světle toho pokusu je třeba se zeptat, jestli zde filosofickou řečí nehovoří ty nejhrůznější, ale zároveň nejprozaičtější síly nihilismu jako síly samotného člověka v situaci sebevyhubení celého lidstva a světa, před nimiž by zbledla i ideologie „zániku Západu“?

Ladislav Menzel

Karl-Heinz Volkmann-Schluck: Mythos und Logos. Interpretationen zu Schellings Philosophie der Mythologie; Walter de Gruyter, Berlin 1969, 152 stran.

Kniha K.-H. Volkmana-Schlucka, profesora filosofie na kolínské universitě, zaujme historika filosofie již tím, že svou látku čerpá z německé klasické filosofie, která je stále živým badatelským tématem. Tentokrát se setkáváme se Schellingem, který je přece jen nejméně vyhledávanou a připomínanou postavou z této vývojové fáze německé filosofie. Schelling se totiž často chápe jako přechod k Hegelovi, v jehož filosofii jako by se plně uplatnilo, rozvinulo a překonalo vše, co v Schellingově díle bylo cenného. Mlčky se předpokládá, že Schellingova naturfilosofie (a tím spíše jeho pozitivní filosofie¹⁸) nemůže již přinášet žádné významnější podněty pro dnešní filosofické a vědecké myšlení. Na práci Volkmana-Schlucka je však patrné, že dějiny filosofie jsou trvale otevřeny našim interpretacím.

V první části práce se autor zabývá samotným postavením problému (opírá se zde o Schellingův Úvod do filosofie mytologie), v druhé části sleduje vlastní Schellingovu filosofii mytologie – zejména z toho hlediska, jak je v ní formulováno základní určení

¹⁷ Jestliže fichtologové z NDR si nezatěžují hlavu problémem z Fichtova tzv. předchůdcovství k fašismu a chápou ho jako velkého revolucionáře a vlastence ve filosofii, Janke jej sice nepřehlídí, ale na základě několika poválečných prací o Fichtovi, z nichž jedna používá i meineckovské schéma o „světobčanství a nacionalismu“ (63, pozn. 10), tvrdí něco na první pohled lákavého. Totiž, že „nikdy nemůže být určením člověka, aby byl se svým tělem i duší pohlčen státním organismem. To je to rozumné a zajiřmavé, co Fichte rozvinul na rozdíl od státního socialismu svého ‚Uzavřeného obchodního státu‘ nebo dokonce na rozdíl od pozdějších myšlenek o národně mocenském a výchovném státu ve svém přirozeném právu jako ideu právního státu: instituce státu zatížená nátlakem a násilím se ukázala jako přebytečná; je určena k zániku ve prospěch společnosti, a níž je vzájemný vztah rozumných bytostí nejdokonalejším vzájemným působením svobody vykoupené z jakéhokoli nátlaku“ (63). To je jediné místo, kde Janke nejen přísně rozlišuje význam Fichtových spisů, ale zároveň z nich volí jeden jediný. Ale tezi o zániku státu nedokládá a pochybuji, že by ji mohl doložit. V pozdějších přednáškách *Die Staatslehre oder über das Verhältnis des Urstaates zum Vernunftreiche* (1813) Fichte rozvíjí tezi o zániku státu jako instituci nátlaku a násilí, ale ve jméno nové podoby státu jako „křesťanského státu“ (viz *Fichtes Werke VI, ed. Medicus, Leipzig 1912, str. 202–209*). V obecných souvislostech nemohu nepoznamenat, že i nacismus si zakládal na tom, že ruší instituci státu a při různých příležitostech kritizoval v dané souvislosti Hegela jako filosofa „absolutního státu“ (srov. A. Rosenberg, *Der Mythos des 20. Jahrhunderts*, München 1935, str. 525 a n.). A přední právní teoretikové, jako třeba H. Kelsen, nás nepřestávají ujišťovat, že i nacistické právo bylo právo a tudíž nacistický stát právním státem (viz *Das Naturrecht in der politischen Theorie*, v: Internationales Forschungszentrum für Grundlagen der Wissenschaft in Salzburg, 1963!, str. 148) – z českých právníků to byl filosofující publicista E. Svoboda (v: *Věčná otázka svobody*, Praha 1948, str. 108). Ne, to jistě nebyl Jankův úmysl, ale ne každý dobrý úmysl vede do nebe, zvláště tehdy ne, když se předkládá filosofie, z níž povstává anonymní metafyzika nepodmíněné negativní subjektivitu. Jestliže Heidegger dává tušit, aniž by to výslovně řekl, že vlastní kořeny fašismu jsou v západní metafyzice, vrcholící jako metafyzika nepodmíněné (pozitivní) subjektivitu u Hegela a především u Nietzscheho, co pak má kořen v této metafyzice nepodmíněné negativní subjektivitu, jejíž vrcholným exponentem je právě Heidegger?

mytologického procesu. Třetí část je pak věnována hermeneutické analýze, především analýze souvislostí Schellingovy filosofie mytologie s problémem podstaty řeči, a vztahům mezi mýtem, logem a řečí.

Schelling vychází z potřeby objasnit povahu mytologií (antických i orientálních); za neúčinnou považuje metodu, která mýty pokládá za pouhé výmysly nebo nanejvýš za *pokřivenou* pravdu, kdy „pravdivé“ je na nich to, co *není* mytologické. Podle Schellinga naopak pravda mytologie spočívá v její mytologičnosti (mytologií se zde rozumí vyprávění o bozích, předpokládá se existence zvláštního světa bohů a jeho dějiny — Göttergeschichte, teogonie); mytologie má svou vlastní vnitřní nutnost, objektivitu a pravdivost. Rozbor této vnitřní nutnosti mytologického procesu je rozбором vývoje vědomí, v jehož průběhu vyrůstá z mýtu logos a zákon světa dospívá k sebeuvědomění: „Mytologický proces se odhaluje jako opakování kosmogonického procesu ve vědomí, jehož produkty jsou představy o bozích“ (str. 83). Teprve vyvrcholení vlády logu v německé klasické filosofii (počátek této vlády je spatřován u Platóna) dovoluje dobrat se podstaty mytologie, a to právě cestou *filosofie mytologie*.

Téma recenzované práce má proto význam pro interpretaci celé Schellingovy filosofie a německé klasické filosofie vůbec. Objevují se tu např. témata společná s Hegelovou filosofií: pojetí vývojového procesu vědomí jako reprodukce světového vývojového procesu, pravda je chápána jako *dělní* pravdy apod. Najdeme tu podněty pro srovnání Schellingovy filosofie mytologie jak s teologickými spisy mladého Hegela, tak se spory mladohegelovců o původ náboženských legend. Volkmann-Schluckova analýza má však pro historickofilosofické bádání ještě širší dosah: vrací se k motivům antické filosofie, které se v průběhu dějin myšlení neustále objevují (například právě ústřední problém vztahu mýtu a logu), a otvírá výhled na pozdější, poklasický vývoj tím, že spojuje Schellingovo myšlení s myšlením Heideggerovým (jak ostatně odpovídá vlastnímu zaměření autora).

V práci je naznačen ještě jeden významný aspekt, který překračuje hranice historickofilosofických interpretací. Na několika stránkách se zde totiž připomíná Lévi-Straussův výklad mýtů jako pokus, který chce pomocí metod matematiky a symbolické logiky postihnout vnitřní struktury mýtů. Je to zajisté zvláštní sousedství a mohla by to být podnětná konfrontace. Autor ji pouze letmo naznačil tím, že nevylučuje potřebnost filosofické analýzy Lévi-Straussova postupu (zvláště jeho pojmu „vědomí“), ačkoli strukturální antropologie se chce programově bez filosofie obejít. Předmět jejího bádání „má povahu subjektivity, avšak není to ani subjektivita transcendentální, ani sebe chápající subjektivita, kterou explikují hermeneutické vědy, a vůbec již to není subjekt-objektová jednota ducha, podle níž Schelling konstruuje mytologický proces v jeho nutnosti“ (str. 131). A k tomu autor dodává, že v jednom ohledu má strukturální antropologie k Schellingově filosofii mytologie blíže než k historicky pochopené subjektivitě hermeneutických duchověd: „Sdílí totiž se Schellingem pojetí, že k tomu, aby její předmět mohl být něco objektivně reálného, musí mít předmět systematickou strukturu s povahou nutnosti“ (str. 131–132).

Tím se vlastně otevírá problém vztahu filosofie a soudobé vědy vůbec. Další analýza by možná řekla leccos zajímavého o filosofickém statutu strukturální antropologie, o nesnázích spekulativní filosofie, která se setká s praxí dnešní vědy apod. Volkmann-Schluck tuto konfrontaci bohužel neprovedl, jeho práce je však pro ni cenná. Marxistický historik filosofie by mohl nemálo výtěžit z tohoto setkání německé klasické filosofie s hermeneutickou a se strukturální analýzou.

Jiří Gabriel

Robert S. Cohen, Raymond J. Seeger, eds: *Ernst Mach: Physicist and Philosopher* (Boston Studies in the Philosophy of Science, vol. VI); D. Reidel P. C., Dordrecht — Holland 1970, VIII + 295 stran.

Kniha je souborem statí věnovaných životu a práci Ernsta Macha; většina z nich jsou rozšířené a upravené diskusní příspěvky pronesené na zasedání American Association for the Advancement of Science, na němž bylo vzpomenu Ernsta Macha při příležitosti 50. výročí jeho úmrtí. V předmluvě vydavatelé informují o průběhu zasedání a o autorech diskusních příspěvků. Ve sborníku je rovněž uveřejněna bibliografie Ernsta Macha, seznam Machových prací vydaných v angličtině, soupis publikací o Ernstu Machovi a jmenný rejstřík.